

אגדת ההיום

הרחבות וכיווני מחשבה על אגדות התלמוד סביב הדף היומי >> כב-כח תמוז >> בבא בתרא קעה-קעו

דיני ממונות

רקע וביאור

המשנה עוסקת בדיני ערב - צד שלישי בהלוואה, שמקבל על עצמו לשלם במקרה שהלווה אינו יכול לשלם. המשנה מביאה מקרה של אדם שהתחייב להיות ערב לאחר שכבר נחתם השטר. רבי ישמעאל טען שאפשר לגבות ממנו (רק מנכסים שאינם משועבדים לאחר), ובן ננס טען שלא (הנימוק שלו מופיע במשנה). לאחר מכן מובאת אמרה של רבי ישמעאל בשבח העיסוק בדיני ממונות, ועמה המלצה להיות צמוד לבן ננס וללמוד ממעשיו, כדי לעסוק בדיני ממונות.

שאלות הכוונה ללימוד עצמי

מדוע דווקא דיני ממונות הם כמעין הנובע? מה זה אומר שהם "מקצוע"?
למה ללמוד אותם דווקא מבן ננס?

הדרן עלך

מסכת בבא בתרא!

האגדה: בבא בתרא קעה ב

עָרַב הַיּוֹצֵא לְאַחַר הַתּוֹם שְׁטָרוֹת
גּוֹבֵה מְנַכְסִים בְּנֵי חֲרִין.
מַעֲשֶׂה בָּא לְפָנֵי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל וְאָמַר.
גּוֹבֵה מְנַכְסִים בְּנֵי חֲרִין.
אָמַר לוֹ בֶּן נָנֹס.
אֵינּוּ גּוֹבֵה לֹא מְנַכְסִים מְשַׁעְבְּדִים וְלֹא מְנַכְסִים
בְּנֵי חֲרִין...

אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל:
הַרוֹצֵה שְׂיַחֲכִים, יַעֲסֹק בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת, שְׂאִין לָךְ
מְקַצוֹעַ בְּתוֹרָה הַיּוֹתֵר מֵהֶן, וְהֵם כְּמַעֲזֵן הַנוֹבֵעַ,
וְהַרוֹצֵה שְׂיַעֲסֹק בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת יִשְׁמַשׂ אֶת שְׁמֵעוֹן
בֶּן נָנֹס.
הַגְרָסָה הַמְנוּקֶדֶת - מֵתוֹךְ אֵתֵר "דַּעַת".

לעיון נוסף

מפרשנות האגדה:

אגדתנו מופיעה בהקדמתו של הראשון לציון לשעבר, הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל, לספרו שערי עוזיאל. הוא כותב שם שלדעתו אין הוא ראוי לכתוב על דיני ממונות, כיוון שהם עמוקים מאוד ואף דורשים מפגש חי עם המומחים לדבר: "מכאן שהתעסקות בדיני ממונות דורשת ידיעה רחבה ועמוקה ושימוש משפטי מפי ובפני רב מומחה בתורת המשפט בלימודה ושימושה... ובכל זאת ניגשתי אל העבודה הזאת, מקנאתי למשפט התורה שהולך ונזנח..."

חכמה, חיים: סיום מסכתות הממון העמיקה בסוסייה

אחרי עיסוק ארוך ומפורט בדינים מעשיים, דווקא המשנה האחרונה במסכת בבא בתרא – החותמת את כל "מסכת נזיקין" (בבא קמא, בבא מציעא, בבא בתרא) – מסיימת בהוראה בלתי מעשית. מי שרוצה לעסוק בדיני ממונות צריך לשמש את שמעון בן ננס. ומה נעשה אחרי ששמעון בן ננס נפטר כבר לפני עידן ועידנים? מן הסתם התשובה היא שלא אלמן ישראל, בכל דור אפשר למצוא מודלים לחיקוי. ועדיין, מדוע דווקא כך מסיימת המשנה את כל העיסוק בדיני ממונות?

נחזור לחלק הראשון של האמרה. את האמירה כי דיני ממונות הם "מקצוע" אפשר להבין בשני אופנים. שני האופנים יוצאים מנקודת מוצא ש"מקצוע", מבחינה מילולית, הוא הזווית של הבניין. זו משמעותה המקורית של המילה, לפני שהיא הושאלה גם למובנים כמו 'משלח יד', 'תחום עיסוק' ו'דיסציפלינה'. המקצוע הוא האבן, הקורה או הקרש שבפינה, בין שני כתלי הבניין. עכשיו השאלה היא מה משמעות הדימוי: אפשרות אחת היא שהדימוי בא להדגיש את מרכזיות העיסוק בדיני ממונות. יש לו מקום מרכזי, הכל נשען עליו ותלוי בו. אפשרות אחרת היא שהעיסוק הזה הוא צדדי, שולי, מקומו בקרן זווית. מכל מקום, גם לפי האפשרות הראשונה, הדימוי איננו לגג, או למרפסת. לפי רבי

צריך גם לפגוש את המציאות החיה. במובן מסוים, לימוד כל מסכת בבא בתרא על קע"ה דפיה הוא רק ההתחלה, ועכשיו צריך גם להיכנס לבית הדין ולראות מה מתרחש שם.

שמעאל, דיני ממונות אינם השיא של בניין התורה. גם ברגע השיא של מסכת בבא בתרא, אין היא מתיימרת להיות פסגת התורה

שבעל פה; הבכורה שייכת אולי לקדשים, לטהרות, אולי לשבת. לעולם הרוחני יש שאיפות נשגבות לקדושה ודבקות בקדוש ברוך הוא, יש לו הרבה יותר מה להציע מהכרעות בסכסוכים כספיים.

עם זאת, לפי כל האפשרויות, התורה היא כמעין הנובע. היא איננה נשארת בזווית הבניין, אלא גדלה ומתפשטת. אולי לשני הצדדים שביניהם היא עומדת, אולי אפילו מעבר לזה. ואכן, כל דפי הגמרא שמאחורינו יכולים להעיד עד היכן יכולים להתפשט דיני הממונות. מסכת בבא בתרא לבדה היא המסכת הארוכה ביותר בתלמוד, מצד כמות הדפים, וגם בבא קמא ובבא מציעא הן עבות כרס. כשאנו עוסקים במצוות שבין אדם למקום, פעמים רבות כל עיסוקנו הוא קבלת גזרת הכתוב, או לכל היותר ניסיון לשחזר ולהבין מה הייתה הגזרה האלוקית; כשאנו עוסקים בדיונים שבין איש לרעהו, אין סוף למקרים שיכולים להיווצר במגרש החברתי, לשאלות שהוא מזמן, לתשובות ולדרכי ההכרעה. במגרש זה איננו יכולים להסתפק בפסוקים בלבד, לפעמים אפילו אין בידינו פסוקים בכלל, כמו ברוב הנושאים שנידונו במסכת בבא בתרא. עלינו לפעול לאור התורה, אבל בתוספת עבודה שכלית מעמיקה, מתוך הכרת המציאות והחברה. על כן זהו התחום המומלץ למי ש"רוצה להחכים".

כיוון שדיני ממונות מיוסדים על החכמה האנושית (כאמור, חכמה שבאה על גבי ומתוך לימוד התורה), אי אפשר להסתפק בקריאת ספרים כדי להחכים בהם. צריך גם לפגוש את המציאות החיה. במובן מסוים, לימוד כל מסכת בבא בתרא על קע"ה דפיה הוא רק ההתחלה, ועכשיו צריך גם להיכנס לבית הדין ולראות מה מתרחש שם. כך אומר רבי ישמעאל לאחר המעשה המובא במשנתנו, שבו הוא נצמד לכללים הכתובים, ואילו בן ננס פוסק אחרת, מתוך הפעלת שיקול דעת וראיית המציאות (ראייתו במשנה איננה מפסוק, דברי חז"ל או כלל הלכתי כלשהו, אלא מהשוואה לנוהג המקובל בחברה: "החונק את אחד בשוק, ומצאו חברו ואמר לו: הנח לו ואני אתן לך - פטור, שלא על אמונתו הלוהו"). רכישת החכמה בענייני ממונות עוברת דרך החיים המציאותיים, ולכן צריכה להילמד ממפגש עם פוסקים ודיינים חיים.

עוד מוקדים רבים לתורה, קדושים ומרוממים, אבל מימוש התורה בחיי החברה האנושיים – זהו עניינם של דיני הממונות, הקוראים לחפצי החכמה לעסוק בהם במקצועיות.